

Die altgeorgische Version des Galater- und Epheserbriefes ins Lateinische übertragen und nach Syriazismen untersucht

von

Joseph Molitor

Endlich ist das von Akaki Schanidze schon am 30. Mai 1972 abgeschlossene Manuskript des altgeorgischen Corpus Paulinum in einer formvollendeten Ausgabe durch die Universität Tiflis als »Pavleni« unter der Redaktion von Ketevan Dzocnidze und Korneli Danelia 1974 erschienen. Zu meiner grossen Freude erhielt ich mit einer persönlichen Widmung des grossen Altmeisters der altgeorgischen Literatur A. Schanidze vom 6. Juli 1974 bald darauf den stattlichen Band.

Es ist hier nicht möglich, bis ins Einzelne den präzisen Angaben über die benutzten Handschriften und Fragmente, angefangen etwa vom Iviron-Kloster auf dem Athos, nachzugehen. In zwei Kolumnen erscheinen auf jeder Seite der Textausgabe die Gruppe AB mit dem betreffenden Paulustext (10./11. Jahrhundert) und daneben die Version CD (11./14. Jhdt.) und unter dem Strich Vers für Vers Einzelvarianten von Handschriften, die in der ausführlichen Einleitung (S. 011-032) von Danelia, Dzocnidze und Schanidze besprochen worden sind.

Für unsere lateinische Übertragung ist von besonderer Bedeutung, dass unser bisher benutzter Text der Tifliser Ausgabe von 1963 meist den Versionen AB und CD entspricht. Von nun an, d.h. schon beim Galater- und Epheserbrief, werden wir etwaige textliche Abweichungen notieren. Jedenfalls können wir jetzt von der altgeorgischen (statt bisher georgischen) Version der Paulinen sprechen.

In unserer Übersetzung bleiben wir bei unseren bisherigen Termini und Abkürzungen*. Eine nochmalige Aufzählung erübrigt sich wohl.

AD GALATAS EPISTOLA SANCTI APOSTOLI PAULI

1,1 Paulus Apostolus, non ex (= ab) hominibus, nec per (AB+CD)

* Vgl. OrChr 58 (1974) S. 1.

homines, sed per Iesum Christum et Deum Patrem, qui suscitavit illum a-mor-tuis, 2 et mecum omnes fratres, Ecclesiis Galatiae : 3 Gratia vobis (*verb.* ad-vos) et pax per Deum Patrem et Dominum nostrum Iesum Christum, 4 qui tradidit semetipsum (*verb.* caput suum) propter peccata nostra, ut eriperet nos ex regione (= mundo) hac mala (= hoc malo) voluntate Dei et Patris nostri, 5 cui (*verb.* cuius) est gloria de-aeternitate [usque] ad aeter-nitatem. Amen. 6 Miror, quia tam (*verb.* hoc-modo = ita) cito subvertimini ex (= ab) illo, qui (+ *igi*) [ap]parere-fecit (= vocavit) vos gratiā Christi, ad-aliud Evangelium. 7 Quod aliud nihil est, at (= nisi) sunt aliqui, qui concitant vos et volunt subvertere Evangelium illud Christi. 8 Sed etsi <-quoque> nos sive Angelus a-<super>caelo evangelizabit (= evangelizet) vobis extra illud, quod (+ *igi*) evangelizavi vobis, anathema sit (*imp.*)! 9 Sicut (AB + *igi*) praedixi et (*om.* et AB) nunc rursum loquor (= dico), si-igitur aliquis (= quis) evangelizabit vobis extra illud, quod (+ *igi*) accepis-tis (quod nos vobis-evangelizavimus AB), anathema sit. 10 Nunc hominibus-num suadebo (*verb.* fidem-faciam) aut (= an) Deo? Aut quaero (AB : quaeri-mus-num) homin(um) beneplacitum (= hominibus placere)? Quia (AB *om* quia) si-igitur-forte hominibus-adhuc gratus-fiam (= placerem), Christi servus-forte non essem (*verb.* fui). 11 Scire-faciam autem (AB *om.* autem) vobis, fratres, Evangelium illud, quod (+ *igi*) vobis-evangelizatum-est (AB : evangelizatum-est vobis) per me, quia non est humaniter (= secundum hominem), 12 et quia nec-adhuc ego per hominem recepi (et quia ... recepi = CD; AB : Nec-adhuc ego ex (= ab) homine recepi) illud vel (AB : sive) didici, sed manifestatione Iesu Christi. 13 Quia audistis vos aliquando ambulationem meam (AB : ambulationem meam aliquando = syp!) in Iudaismo, quia abundanter persequabar Ecclesias Dei et depopulabar eas (AB : *om* eas gegen eam syp). 14 Et proficiebam (*verb.* progressum-faciebam) in Iudaismo magis (= plus) [quam] multi staturae (+ AB + CD = aetatis) aequalis (*gen.*) in generationibus meis, amplius aemulator fui¹ propter paterna mea magisteria. 15 Quando autem gratus-fuit Deus (= placuit Deo), qui selegit me ex matris-ventre mea(e) (= ex utero matris meae = CD; AB : ex ventre matris) et vocavit me gratiā eius (= CD; AB : sua) 16 manifestare Filium eius (= suum) per me, ut evangelizem eum inter Gentes (*verb.* Gentiles), statim non scire-feci illud (+ *igi* = CD) carni (*pl. t.*) et sanguini (*pl. t.*) (CD : carne et sanguine), 17 nec ascendi ad-Ierusalem ad-eos, qui (+ *igi*) fuerunt ante (*verb.* anterieus) me Apostoli, sed ivi ad-(= in) Arabiam et rursum conversus-sum ad-Damascum. 18 Et deinde post² tres annos ascendi ad-Ierusalem videre Petrum et fui cum illo quindecim dies. 19 Alium autem³ (*om.* autem AB) ex Apostolis neminem (= AB + CD) vidi at

¹ fui = syp + AB + CD. — ² vgl. syp : et post. — ³ + autem = syp + CD.

Iacobum (iacob) fratrem Domini. 20 Et (= CD) quod (+ *ese*) <trans>scribo vobis, ecce en coram Domino (= CD), quia non mentior. 21 Et deinde (= CD; AB : deinde rursum) veni in-locos illos Assyriae et Ciliciae. 22 Fui autem ignotus coram ore (= facie) Ecclesiarum illarum (+ illarum = CD) Iudaeae, quae fuerunt ad <versus> Christum (AB + CD = in Christo). 23 At cum-auditum autem [ab] eis-auditum-est, quoniam qui (+ *igi*) persequabatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem illam (om. AB), quam (+ *igi*) aliquando depopulabatur (*verb.* in-captivitatem-ducebat = AB + CD). 24 Et glorificabant Deum propter me (AB + CD : propter me Deum).

2,1 Deinde, in-quartodecimo anno, rursum ascendi ad-Ierusalem cum Barnaba; mecum adduxi Titum-quoque (= AB + CD). 2 Ascendi autem cum-manifestatione⁴ et scire-feci illis Evangelium illud, quod praedicabam inter Gentes (= Gentiles), seorsum autem illis, qui (+ *igi*) cogitabiles (= notabiles) fuerunt (= AB + CD), ne-forte frustra cucurrissem⁵ et currem⁵. Sed nec-adhuc (= neque) Titus, qui (+ *igi*) fuit mecum, quia Gentilis fuit, coactus-est circumcidi; 4 propter (om autem = AB + CD) subintroductos (*verb.* introire-factos) illos fratres mendaces (= falsos), qui subintroierunt (*verb.* introierunt) ad-explorandum (= explorare) libertatem illam nostram, quam habemus per (= AB + CD) Christum Iesum, ut nos in-servitutem redigant, 5 quibus tempus unum-quoque non (= nec unam horam) sustinimus (*verb.* caput nobis-posuimus) subdicionem, ut veritas illa Evangelii permaneat apud vos. 6 Eorum (= ex (ab) iis *gen. partitiv.*) autem, qui (+ *igi*) cogitabant, quoniam sunt (= esse) quiddam (= aliquid), qui (+ *igi*) facti (= quales) aliquando fuerunt (= fuerint), nihil melius [-est] (= interest) mihi; os (= vultum) hominis Deus non inspicit (*it.*). Quia mihi, qui (+ *igi*) cogitabiles fuerunt, nihil (+ *ve*) (= CD) annuntiaverunt (= mandaverunt). 7 Sed contrarium (= e contrario), sciebant (Verwechslung von *οἶδα* (*ida*) mit *ἰδόντες*!), quia persuasum (= creditum) est mihi Evangelium illud incircumcisionis, sicut (+ *igi*) Petro <quod.> circumcisionis. 8 Quia qui obvēnit (= adiuvit) Petro ad-apostolatam circumcisionis, obvenit mihi-quoque ad<versus> Gentes (*verb.* Gentiles). 9 Et ut-primum agnoverunt gratiam illam, quae commodata fuit mihi, Iacobus (iakob) et Cephas (Kepha) et Ioannes (ioane : AB + CD iovane), qui (+ *igi*) cogitabant (= CD) ut-columnas semetipsos, dexteram⁶ nobis-commodaverunt, mihi et Barnabae participationis (= societatis), ut nos ad<versus> (= in) Gentes (*verb.* Gentiles), illi autem ad<versus> circumcisionem. 10 At (= AB + CD) ut pauperes solum-forte nobis-in-memoria-essent, quod <cum>que (+ *igi*) festinavimus (= AB + CD) hoc-facere. 11 Et quando venit Petrus ad-Antiochiam (*antiokhia*), coram ore (= vultu) eius contrasurrexi, quia in-suspicionem-

⁴ = syp : in manifestatione. — ⁵ Zeitfolge = syp. — ⁶ dexteram = syp + AB + CD.

adductus fuit. 12 Et (+ et = CD) quia prius quàm venirent quidam (*verb.* prius quàm ventio quorundam) ex (= a) Iacobo, cum Gentibus (*verb.* Gentilibus) manducabat; quando autem venerunt, se-abdicavit et seiunxit semetipsum, quia [se-]timebat ex (= a) circumcisis illis (= AB + CD). 13 Et cum illo hypocritae-facti-sunt (*verb.* operati-sunt *pass.*) alii-quoque Iudaei, dum (= donec = ita-ut) Barnabas-quoque transoboediret (*imperf.*) eorum illi (*dat.*) hypocrisi (*verb.* discordiae). 14 Sed quando vidi, quoniam non iuste directi sunt (= non recte ambulant) ad <versus> veritatem Evangelii, dixi Petro⁷ coram omnibus: si-igitur tu Iudaeus es et (= CD) non secundum Iudaeum (= Iudaice) vivis, quomodo cogis Gentes (*verb.* Gentiles) ad-Iudaismum (= Iudaizare)? 15 Nos cum-natura Iudaei sumus⁸ et non ex Gentibus (*verb.* Gentilibus) peccatores; 16 et scitis, quia non iustificatur homo ex operibus legis, at (= nisi) fide Iesu Christi, et nos ad <versus> (= in) Iesum Christum⁹ credimus, ut iustificemur fide (= AB + CD) Christi et non ex operibus legis; quia ex operibus legis non iustificabitur omnis carnalis (AB + CD = caro). 17 Si-igitur eo (*instr.*) quaeremus (= AB + CD) iustificationem (= iustificari) ad <versus> Christum, inventi-sumus nos-quoque peccatores; nunc igitur (+ igitur = CD) num Christus peccati minister factus (*verb.* operatus *pass.*)-est? Ne fiat (= AB + CD). 18 Quia, si-igitur quod (+ *igi*) destruxi et (+ et = AB + CD) rursum idem aedificabo, ut-praevaricatorem legis memetipsum adnumerabo. 19 Quia ego propter legem lege (*instr.* = AB + CD) mortuus-sum, ut Dei (= AB + CD = Deo) vivam. Cum Christo cruci-fixus sum. 20 Vivus autem iam-non ego sum, sed vivus est mecum (*vivus...* = AB + CD) Christus. Quod (+ *ese*) autem nunc vivus sum carne (*instr.*), fide (*instr.*) vivus sum filii Dei, qui-quoque perdilexit me et tradidit semetipsum propter me. 21 Non contemno gratiam illam Dei. Quia si-igitur ex lege est iustitia¹⁰, Christus sane frustra mortuus-est.

3,1 O insipientes Galatae, quis ad-aemulationem-adducebat vos, veritati (*gen.*) non obtemperare, coram (= ante) quorum oculis (= oculos) prius (+ *ve*) exscriptus (= praescriptus-est) inter vos Iesus Christus crucifixus (= AB + CD)? 2 Hoc solum volo ex vobis scire¹¹: Ex operibus legis Spiritum illum accepistis aut auditū (*instr.*) illo fidei? 3 Hoc-modo (= ita) insipientes estis, coepistis spiritualiter (= AB + CD) et nunc¹² carnaliter (= AB + CD) consummatis¹³? 4 Tanta (-haec) passi-estis (*verb.* [a-]vobis-passum-est) frustra¹⁴? et si-forte frustra¹⁴! 5 Nunc igitur (= CD) qui (+ *igi*) commodavit vobis Spiritum et operatur potentias (= virtutes) inter vos,

⁷ = syh: Petro. — ⁸ + sumus = syh. — ⁹ vgl. syh: in Iesu Christo. — ¹⁰ est iustitia = syh + AB + CD. — ¹¹ vgl. syh: ut sciam ex vobis. — ¹² et nunc = syh + AB + CD. — ¹³ consummatis = syh + AB + CD. — ¹⁴ + frustra = syh + AB + CD.

ex operibus-num legis aut audito illo (*instr.* = AB + CD) fidei? 6 Sicut Abraham credidit Deo et adnumeratum-est ei ad-iustitiam. 7 Scitis-num-ne (= AB + CD), quia [qui] ex fide illi sunt filii Abrahae? 8 Quia¹⁵ praevenit (= praescivit) liber (= AB + CD) (= scriptura), quoniam fide (*instr.* = AB + CD) iustificat Gentes (*verb.* Gentiles Deus. 9 Nunc igitur [qui] ex fide illi benedicuntur cum fideli (*adj. verb.* = AB + CD) Abraham. 10 Quia quanti (+ *igi*) (= quicumque) ex operibus legis sunt, subter maledictione sunt. Quia scriptum est: Maledictus esto¹⁶ omnis, qui non permanebit in-omni scripto libri huius legis ad-faciendum illud (= AB + CD). 11 Et quia lege (*instr.*) nemo iustificatur coram Deo, manifestum est, quia iustus ex fide vivet. 12 Lex autem non est ex fide, sed, si (= AB + CD) faciet aliquis (= quidam) ille homo, vivet in illo (= AB + CD). 13 Christus nos redemit ex maledictione illa legis et factus-est¹⁷ (*verb.* operatus-est *pass.*) propter nos subter maledictione (= AB + CD). Quia scriptum-est: Maledictus est omnis, qui suspendetur¹⁸ (= CD; suspensus erit AB) in ligno. 14 Ut ad <versus> Gentiles (= in Gentibus) benedictio illa Abrahae fieret per Christum Iesum (= CD), ut pollicitationem illam Spiritus recipiamus fide (*instr.*). 15 Fratres, humaniter (= AB + CD) loquor (= dico), quoniam hominis confirmatum librum (= AB + CD: = testamentum) nemo contemnit vel aliud praeceptum praecipit super id (= AB + CD). 16 Ad <versus> Abraham autem dictae-sunt pollicitationes (= promissiones) hae et generationi (= AB + CD) eius. Non loquitur (= dicit) »generationibus« sicut [quae] (*scil.* pollicitationes) sicut multorum (= AB + CD), sed sicut [quae] unius: »et generationis tuae«, qui est Christus. 17 Hoc autem loquor (= dico): Ut-liber-pollicitationis (= testamentum) ut-confirmatus (= confirmatum) per Deum ad <versus> Christum, quae (*verb.* quod) post quadringentos triginta annos facta- (*verb.* factum-) est¹⁹ lex, non irritum (*verb.* inconstans) facit (= CD; faciet AB), ut forte aboleat²⁰ pollicitationem illam. 18 Quia si-igitur (= CD) ex lege est²¹ hereditas illa (AB + CD), iam-non ex pollicitatione est²²; Abrahae autem per pollicitationem <re>gratificavit (= donavit) Deus. 19 Nunc igitur quid lex? Propter praevaricationem²³ (*verb.* provectionem)-num (+ num *interrog.* = AB + CD) commodata-est, donique veniret generatio (= AB + CD) illa (+ illa = CD), quae promissa est (= AB + CD), praecepta (= ordinata) ex (= ab) angelis (= AB + CD) manu

¹⁵ quia = syp + AB + CD. — ¹⁶ vgl. syp: maledictus [est]. — ¹⁷ et factus-est = syp + AB + CD. — ¹⁸ vgl. syp: qui suspenditur. — ¹⁹ lies: iqō (*aor.*) facta-est, nicht iqōs (*fut. II.*) facta-erit: entstanden durch einen Hörfehler (nach oriental. Brauch liess der Schreiber sich seinen zu fixierenden Text vorlesen und zog so das s-des folgenden georg. Wortes s-džuli (lex) auch zu iqo: iqos sdžuli). — ²⁰ vgl. syp: ut reciat. — ²¹ = syp + CD; AB: fuit. — ²² vgl. syp: est ex pollicitatione. — ²³ propter praevaricationem = syp + AB + CD.

mediatoris. 20 Mediator autem unius non est; Deus autem unus est. 21 Nunc igitur (= AB + CD) lex inimica-num est-ne pollicitationibus (AB + CD) (+ illis = CD) Dei? Ne fiat! Quia si-igitur-forte commodata esset lex, praevalens ad-vivificandum, reapse sane ex lege-forte esset iustitia. 22 Sed conclusit liber (= scriptura)²⁴ omne (+ ve) (= omnia) subter peccato, ut pollicitatio illa ex fide Iesu Christi commodaretur credentibus. 23 Prius-[quam] autem perveniret fides subter lege recustoditi fuimus (AB + CD) et conclusi propter alteram fidem [usque] ad-apparendum²⁵ (= AB + CD). 24. Unde-quoque (= CD) lex illa educator (= paedagogus) nobis facta-est (*verb.* operata-est *pass.*), ut fide (*instr.* = CD) iustificemur. 25 Cum autem pervenit fides (= AB + CD), iam non subter educatoribus (= paedagogis)²⁶ sumus. 26 Quia omnes liberi (= filii) Dei estis fide (*instr.*) Christi Iesu (= CD). 27 Quia quanti (= AB + CD) ad <versus> Christum baptizati estis (*verb.* lumen-accepistis), Christum induistis (*verb.* convestivistis). 28 Non est Iudaismus (AB + CD) nec gentilitas (= AB + CD), non est servitus (AB + CD) nec gentilitas (= AB + CD); non est delectus viri (= AB + CD) nec [delectus] mulieris (= AB + CD), quia vos omnes unum estis²⁷ (= AB + CD) per Christum Iesum (= AB + CD). 29 Si-igitur autem (*om* autem AB) vos Christi estis²⁸, [qui] Abrahae immo liberi (= filii) estis (= AB + CD) et ex pollicitatione (= promissione) illa (= AB + CD) heredes.

4,1 Hoc autem loquor (= dico) (= AB + CD): Quanto tempore heres ille puer²⁹ (puer-adhuc AB!) est (= AB + CD), <a>nihilo (= CD; non = AB) ei-in-abundantia est-a servo (= AB + CD; = nihil differt a servo), si-quidem dominus est³⁰ omnis (= omnium) (= AB + CD). 2 Sed sub procuratoribus (*verb.* aulae-magistris) et villicis est usque ad loc(i) advectum patris sui (= AB + CD). 3 Isto [-modo]-quoque (= sic et) nos, dum (+ *igi*) pueri adhuc fuimus, subter ordinibus (= elementis) huius (= AB + CD) regionis (= mundi) fuimus subiuncti. 4 Ubi (*temp.*) autem pervenit perfectio (= consummatio)³¹ temporum, misit Deus Filium suum, genitum (= natum) ex muliere et factus-est³² ille subter lege (= AB + CD), 5 ut subter lege commorantes (+ illos AB) persalvaret, et ut filiorum-adoptionem recipiamus. 6 Et (AB + CD)³³ quia estis (+ vos AB) liberi (= filii), <extra>-misit (+ AB + CD) Deus Spiritum filii sui in cordibus nostris (= AB + CD), quo (AB + CD) clamamus: Abba, Pater. 7 Abhinc (= AB + CD) iam non sumus servus, sed filius (*verb.* liber); si-igitur autem filius (*verb.* liber), heres-quoque Dei per Christum (= CD)³⁴ (per Deum AB). 9 Nunc autem

²⁴ vgl. syp: scriptum. — ²⁵ vgl. syp: [usque] ad-revelandum. — ²⁶ educatoribus (= paedagogis) = syp. — ²⁷ vgl. syp: vos-omnes enim unum estis. — ²⁸ vgl. syp: et si Christi vos [estis]. — ²⁹ puer = syp. — ³⁰ vgl. syp: -est. — ³¹ = syp šulāmā. — ³² vgl. syp: et fuit (= factus-est). — ³³ + et = syp. — ³⁴ vgl. syp: Dei per Iesum Christum

agnovistis Deum (= AB + CD), magis (= plus) adhuc agnovit vos Deus (= AB + CD), quomodo revertimini ad-infirmum illud (= CD; in-infirmum illud AB) et ad-pauperem ordinem (= CD; in-pauperem ordinem AB), quibus (= AB + CD) rursum a-summo (+ ve) (AB + CD = denuo) vultis servire? 10 Dies agitis (AB + CD = agitis) et menses, tempora (*om.* et AB + CD) et annos. 11 Timeo ego³⁵ (= AB + CD) propter vos, ne-forse frustra <per>laboraverim (*aor.*) ad<versus> vos. 12 Estote (*verb.* operamini *imp. pass.* = AB + CD), sicut ego, quia ego fui³⁶ (= AB + CD) sicut vos. Fratres, precor vos, nihil peccastis-in me (= AB + CD)³⁷. 13 Hoc autem novistis (= scitis) (= AB + CD), quia infirmitate carnum (*pl. t.* = carnis) evangelizavi vobis primum (= AB + CD); 14 et tentationem illam (= AB + CD)³⁸ carnis meae (*pl. t.*) non contempsistis, nec aspernati-estis, sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum. 15 Quidnam igitur fuit (= CD) beatitudo illa vestra? Quia testificor vobis, quoniam, si-forse possibile fuisset, oculos-forse vestros evellissetis et commodavissetis mihi. 16 Sicut inimicus quidnam factus-sum vobis (= AB + CD)³⁹, qui (+ ese) (= CD) verum loquebar vobis⁴⁰? 17 Invident vobis (*georg. acc.!*) non propter bonum, sed subvertere vos volunt, ut illos imitemini. 18 Bonum autem (*om* AB) est⁴¹ imitari (AB + CD) propter bonum semper, et ne in-eundo illo (AB + CD)⁴² solum (*om* solum AB) meo ad<versus> vos, 19 liberi (= filii) mei, propter quos rursum me-dolet (= AB + CD), donec effingatur Christus (= AB + CD) inter vos. 20 Volebam autem ire⁴³ ad-vos (= AB + CD) nunc et mutare vocem meam, quia admirans-factus sum (= AB + CD) propter (*om* propter AB) vos⁴⁴. 21 Nuntiate-adhuc mihi (= AB + CD), qui (+ ege) subter lege vultis esse (= AB + CD), legem non legistis-ne (*verb.* lex non a-vobis-lecta-est-ne? (= AB + CD) 22 Quia scriptum est: Abraham duos filios habuit (*verb.* Abrahæ duo filii positi-sunt), unum ex ancilla et unum ex nobili (= libera)⁴⁴. 23 Sed [qui] ex ancilla ille carnaliter genitus (= natus) fuit, [qui] nobilis (= liberae) ille (= CD; AB illius)-ex pollicitatione (= repromissione). 24 Quod (+ igi) (= AB + CD) est ut-parabola, quia hæc (hoc) sunt duae pollicitationes (= duo testamenta): una illa (= unum illud) [ex-] monte Sina, genita ad-servitutem (= syp + AB + CD), quae est Agar. 25 Quia Agar Sina mons est in-Arabia (= CD), accomodatus autem huic Ierusalēm (= CD), quia servit illa cum liberis (= filiis) eius (= AB + CD). 26 Caelestis (*verb.*

³⁵ vgl. syp: timens ego (= timeo). — ³⁶ vgl. syp: quia etiam ego sicut vos fui. — ³⁷ vgl. syp: deliquistis in-me. — ³⁸ vgl. syp: et tentationem [quae] carnis meae. — ³⁹ = syp: fui (= factus-sum) vobis. — ⁴⁰ vgl. syp: qui praedicavi vobis veritatem. — ⁴¹ vgl. syp: bonum est autem. —

⁴² Verwechslung von *εἶμι* (esse) mit (*εἶμι*) ire; also hier keine direkte Übertragung aus dem Syrischen! — ⁴³ vgl. syp: quia mirans sum in vobis. — ⁴⁴ = syp: nobilis (= libera).

supercaeli) autem illa Ierusalēm (= AB + CD) nobilis (= libera)⁴⁴ est, quae est mater nostra omnium (+ omnium = CD). 27 Quia scriptum est : Gaude, sterilis ista (= AB + CD), quae non paris (*verb.* gignis); exalta et vociferare (= CD), quae non dolebas (= CD), quia multi sunt liberi (= filii) [qui] vasti (= deserti), magis quam [eius], cui[-est] maritus. 28 Nos autem, fratres, ex Isaac pollicitationis (= promissionis) liberi (= filii) sumus. 29 Sed sicut (+ *igi*) tunc carnaliter genitus (= natus) spiritualem illum persequabatur, isto (-modo]-quoque (= sic et) nunc. 30 Sed quid loquitur (= dicit) liber (= scriptura)⁴⁵? Expelle ancillam istam et filium istius : quia non hereditabit liber (= filius) ancillae cum filio nobilis (= liberae), 31 Nos autem (= CD), fratres, non sumus liberi (= filii) (= AB + CD) ancillae, sed [qui]-nobilis (= liberae).

5,1 Libertate (*verb.* nobilitate) illa, qua Christus nos libertate-affecit, firmiter state⁴⁶ et ne rursum iugum illud servitutis sustineatis (*verb.* caput-vobis-locetis). 2 Ecce istic ego, Paulus, loquor (= dico) vobis, quoniam (*om* quoniam AB) : Si-igitur circumcidemini, Christus vobis nihil proficiet (= proderit). 3 Rursum autem testor (= CD) omni homini circumciso, quoniam debitor est ille omnem legem facere. 4 Aboliti (= AB + CD) estis ex (= a) Christo, qui (*pl.* + *ege*) lege iustificamini, ex (= a) gratia illa excidistis (*verb.* excisi estis). 5 Quia nos spiritu ex fide spem iustitiae exspectamus. 6 Quia per Christum Iesum nec circumcisio quid praevalens est (= valet), nec incircumcisio (= AB + CD), sed fides ex caritate adiuta (*verb. part. pass. v.* obvenire). 7 Currebatis bene; quis scandalizavit vos veritati (*gen.*) non obtemperare? 8 Obtemperatio (= persuasio) ista non ex illo est, qui (+ *igi*) apparērefecit (= vocavit : AB + CD) vos. 9 Pusillum fermentum omnem (+ *ve* = totam) farinae-masam fermentat. 10 Ego spero [in] vobis (*dat.*) per Dominum quoniam aliud nihil (= CD) consultabitis : qui (+ *igi*) conciat (= AB + CD) vos, ille baiulabit (= CD)⁴⁷ iudicium, quicumque erit. 11 Ego autem, fratres, si quidem circumcisionem praedicabo, cur adhuc-nunc persecutionem-patior (*verb.* persequor *pass.*)? Num evanuit deceptio (= scandalum) illud crucis? 12 Fas-fuit (= esset), si-forte recedatis [ab iis], qui (+ *igi*) turbant vos. 13 Quia vos in-libertate [ap]parēre-facti (= in-libertatem vocati) estis, fratres; at solum libertatem istam ne ad-causam carnum (*pl. t.* = carnis), sed propter caritatem illam servite invicem. 14 Quia omnis lex uno verbo consummatur : perdiliges proximum tuum, sicut teipsum (*verb.* caput suum). 15 Si-igitur autem invicem mordebitis et comeditis, videte, ne-forte invicem consumamini. 16 Hoc autem vobis- loquor (= dico) : Spiritu ambulate et

⁴⁵ liber (= scriptura : *symp.*!). — ⁴⁶ vgl. *symp.* : state ergo in libertate illa qua Christus liberavit nos. — ⁴⁷ vgl. *symp.* : perferet.

carnium (= carnis) concupiscentiam ne consummetis. 17 Quia caro (*verb.* carnes) concupiscit propter spiritum et spiritus propter carnem (*verb.* carnes), et haec hostes sunt invicem, ut non, quaecumque vultis, haec (*verb.* hoc) faciatis. 18 Si-igitur spiritu vos-vertetis, non estis subter lege. 19 Manifesta autem sunt opera carnis (*verb.* carniū), quae sunt: fornicationes, adulteria (*verb.* moechalia), immunditiae, [con]taminationes, 20 idolorum-ministeria, veneficia, inimicitiae, contraitiones (= contentiones), invidentiae, cordis-furores, [dis]sidia, turbationes (= dissensiones?), 21 invidiae, homicidia (*verb.* hominis-necationes), dehonestationes, ebrietates, inconvenientiae et [quae] similia his. Quod praevis locutus-sum vobis, sicut prius vobis-dixi, quoniam huiusmodi (= talia) operantes regnationem (= regnum) Dei nōn hereditabunt. 22 Fructus autem Spiritūs est: caritas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, (AB + CD: 23!) mens-placida, observatio, patientia⁴⁸. 23 (!) Propter huiusmodi non iacet⁴⁹ (= existit) lex. 24 [Qui] Christi autem illi carnem suam (*pl. t.*) crucifixerunt una-cum passionibus et concupiscentiis. 25 Si-igitur spiritu vivi sumus, spiritu-quoque manebimus. 26 Ne simus (= fiamus) inflati, invicem culpantes, invicem aemulantes (*verb.* aemulatores).

6,1 Fratres, si-igitur aliquis (= quidam) [ap]prehensus-erit homo in quadam culpa, vos, spirituales isti, confirmate istiusmodi (= talem) spiritu illo pacis; cave te(met)ipsum (*verb.* caput tuum), ne-forte tu quoque experiaris (= tenteris). 2 Invicem gravitatem⁵⁰ (= onera) baiulate (= portate) et hoc-modo (= ita) consummate (= AB + CD) legem illam Christi. 3 Quia si-igitur (ali)quis cogitabit, quoniam est quiddam (= aliquid)⁵¹ et (= AB + CD) ille non (= nihil: AB + CD) erit, semetipsum decipit. 4 Sed opera sua (= AB + CD) <ex>probet (*imp.*) unusquisque, et tunc semetipsius solum laudem habebit et non (AB: ne) ad <versus> proximum. 5 Quia unusquisque suum onus (= AB) portabit. 6 Communicet (*imp.*) autem ignarus (= AB + CD) ille verbum docentis (= AB + CD) in omni bono (AB + CD). 7 Ne decipiamini, Deus non contemptibilis fit (*verb.* operatur *pass.*: AB + CD). Quia quod[cum]que seminaverit homo: illud-quoque <re>metet. 8 Quia qui seminaverit (= seminabit) in carnibus suis (= in carne sua), per carnes suas <re>metet corruptibilitatem; qui autem seminaverit in spiritu suo (= CD; AB: spiritu), ex spiritu suo (*om. suo*: AB) <re>metet vitam aeternam. 9 Bonum autem opus (= AB + CD) (= bonum operari) ne-forte nos-taedeat, quia in-suo tempore (= CD) <re>metemus, nisi (= CD; AB: et ne forte) segni-fiemus (AB: solvamus). 10 Nunc igitur, dum tempus habemus adhuc, operabimur (= operemur) bonum ad <versus>

⁴⁸ = *syp*: patientia (= abstinentia!). — ⁴⁹ *vgl.* *syp*: posita-est. — ⁵⁰ *vgl.* *syp*: onus. — ⁵¹ *vgl.* *syp*: quia existit aliquid.

omnes, magis (*verb.* maiore-modo : CD) autem ad <versus> domesticos illos fidei. 11 Nunc videte, quant(is) litteris (*verb.* libris, signis = AB + CD) <trans>scribo vobis manibus meis (manu mea)⁵². 12 Qui (+ *igi*) volunt in-facie (*verb.* ore)-placere carne, illi cogunt vos circumcidi, at solum ut crucem Christi non <intro> sequantur. 13 Quia nec adhuc a-se illi circumcisi legem observant, sed volunt vos circumcidi, ut carnibus illis vestris (= *pl. t.*) gloriantur. 14 Mihi autem ne fiat gloriatio, at (= nisi) cruce Domini nostri Iesu Christi, propter quem mundus (*verb.* regio) mihi (*verb.* ad-me) crucifixus-est et ego regioni (= mundo). 15 Quia per Christum Iesum nec circumcisio quid valet (*verb.* praevalens est) nec incircumcisio, sed nova creatura (*verb.* novum creatum = AB + CD). 16 Et quanti super hunc ordinem (= hanc regulam) manent, pax super illos et misericordia super Israel Dei (= AB)⁵³. 17 Abhinc molestiam (= AB + CD) ne-quis occurrere-faciat mihi; quia aculeos (= CD) illos Domini Iesu in carnibus meis (*pl. t.*) porto (*verb.* (aculei) ... a-me baiulantur (= AB + CD). 18 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.

AD EPHESIOS EPISTOLA SANCTI APOSTOLI PAULI

1,1 Paulus, Apostolus Iesu Christi (= AB) voluntate Dei, sanctis istis, qui sunt in Epheso (= AB + CD) et fidelibus per Christum Iesum (AB : ad-<versus> Christum Iesum). 2 Gratia vobis et pax per Deum Patrem nostrum et Dominum Iesum Christum. 3 Benedictus est¹ (= AB + CD) Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos omni benedictione spirituali in caelis² per Christum. 4 Sicut (+ *igi*) selegit nos per illum (AB : in illo) anterieus regionis creationis (= ante mundi creationem), ut essemus nos sancti et integri coram eo cum-caritate. 5 Praevie destinavit nos ad-filiorum-adoptionem per Iesum Christum ad<versus> illum secundum beneplacitum voluntatis eius 6 ad-laudationem gloriae gratiae eius, qua <re>gratificavit nos per dilectum illum, 7 per quem habemus nos per-salvationem sanguine eius et (+ et = CD) remissionem peccatorum nostrorum secundum divitias (*verb.* magnificentiam) gratiae eius, 8 quae (+ *igi*)³ transabundavit ad<versus> nos omni sapientia et prudentia. 9 Scire-fecit nos mysterium illud voluntatis eius secundum beneplacitum eius, quod (+ *igi*) antehac definivit in illo 10 ad-[ad]ministrationem repletionis illius temporis, sub caput-redigere omne (+ *ve*) (= omnia) per Christum, quid

⁵² manibus meis = sy. — ⁵³ vgl. sy. et misericordia (*pl. t.*) et super Israel Dei (= CD). —

⁵⁴ vgl. sy. : laborem (= molestiam).

¹ + est = sy. — ² vgl. sy. : in caelo. — ³ vgl. sy. : illa quae.

(+ *igi*) (= quod) est in caelis et super terram. 11 Ad <versus> illum, in quo-quoque ordinati-sumus et praeve destinati-sumus ante (*adv.*) proposito (*verb.* consideratione) Dei (= AB + CD), qui (+ *igi*) omne (+ *ve*) (= omnia) confecit secundum consultationem eius (= suam). 12 Ut simus nos⁴ ad-laudationem gloriae eius, qui (+ *ese*) praeve sperantes fuimus (AB + CD = speravimus) in-Christo, 13 per quem et vos-quoque audivistis verbum illud veritatis, Evangelium illud vitae (= salutis)⁵ vestrae, quod-quoque (+ *igi*) credidistis et <ob>signati-estis spiritu illo sancto pollicitationis, 14 qui (+ *igi*) est pignus habitationis (AB + CD = hereditatis) nostrae ad-<per>redemptionem subsidii nostri, ad-laudationem gloriae eius. 15. Propter hoc ego-quoque audivi (AB + CD) vestram istam fidem per (AB + CD) Dominum Iesum et caritatem illam, quam habetis ad-<versus> omnes sanctos. 16. Non cesso gratiarum-actione (AB + CD : = gratias-agere) propter vos, memor[ia]m vestram (= CD) facio in orationibus meis, 17 ut Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriae, commodet (AB + CD = det) vobis spiritum sapientiae et manifestationis (= revelationis) ad-agnoscendum eius (= agnoscere eum). 18 Et illuminabit oculos cordis vestri, ut noveritis⁶ vos, quid (+ *igi*) est⁷ spes vocationis (*verb.* citationis) eius et quid (+ *igi*) est magnificentia (= sunt divitiae) gloriae habitationis (= hereditatis) eius inter sanctos, 19 et quid (+ *igi*) est⁸ magnificentia (= magnitudo!) virtutis eius [ad]versus nos credentes secundum subsidium (AB + CD) firmitatis virtutis eius, 20 quam operatus est apud Christum (*verb.* cum Christo), quia suscitavit illum a-mortuis et sedere-fecit a-dextera eius (= sua) in <super>caelis, 21 superius magis [quam] (= AB+CD : super) omnes principatus⁹ (*verb.* *abl.* *comparationis*) et potestates et potentias⁹ et dominationes⁹ et omne (+ *ve*) nomen, quod nominatum est non solum tamen in-hac regione (= in hoc saeculo), sed in altera-quoque illa (= in altero (futuro)-quoque illo); 22 et omne (+ *ve* = omnia) subdidit subter pedibus eius et illum commodavit ut-principationem <in>super omnem Ecclesiam, 23 quae (+ *igi*) est corpus eius, repletio (= plenitudo) illa (AB + CD) (= eius?), qui omne (+ *ve*) (= omnia) in omni implevit.

2,1 Et vos-quoque, qui (+ *ege*) mortui fuistis¹⁰ culpis et peccatis vestris, in quibus aliquando ambulabatis similiter temporibus illis (= secundum tempora illa) huius regionis (= mundi), secundum principem illum potestatis aëris, spiritūs, qui (+ *igi*) nunc operatur inter progenies illas inobedientiae, 3 in-quibus et nos-quoque omnes nos-vertebamus in concupiscentiis carnis nostrae (*verb.* carnum nostrarum), faciebam¹¹ voluntatem carnis

⁴ ut simus nos = syp. — ⁵ vitae = syp. — ⁶ vgl. syp : ut cognoscatis. — ⁷ quid est = syp.

— ⁸ est = syp. — ⁹ Plural = syp. — ¹⁰ qui mortui fuistis = syp. — ¹¹ vgl. syp : et faciebam.

(*verb.* carniū) et cogitationū et fuimus cum-natura (= naturā) liberi (= filii) irae, sicut (+ *igi*) alii (= ceteri). 4 Deus autem, qui dives est misericordiā, multā caritate eius (= suae), qua (+ *igi*) perdilexit nos, 5 et quia fuimus nos mortui offensionibus (*instr.*), cum Christo nos-revivificavit, — gratiā estis vos persalvati, — 6 et nos-conresuscitavit et nos-condeposuit in <super>caelis per Christum Iesum, 7 ut ostenderet in-temporibus illis venientibus transabundantem illam magnificentiam (= transabundantes illas divitias) gratiae eius (= suae) cum-bonitate super nos per Christum Iesum. 8 Quia gratiā estis persalvati per fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei donum est¹² : 9 non ex operibus, ut nemo (= ne quis) gloriatur. 10 Quia eius factura (*verb.* confecti) sumus et (= AB + CD) creati per (AB + CD) Christum Iesum propter opera bona, propter quae praevis praeeparavit Deus, ut in illis ambulemus. 11 Propter hoc recordamini (*imp.*), quia vos, aliquando Gentiles (= Gentes) (+ *ege* = isti) carnibus (= in carne), quibus dictum-est (= qui dicti estis) incircumcisi <foras->de (= ab) illa, cui (+ *igi*) dictum-est circumcisio [in] carne illa (*instr.*) cum-manu facta, 12 quia fuistis in-illo tempore sine (*verb.* excepto *c. abl.*) Christo, alieni-facti ex urbanitate illa Israel et alieni ex (= a) legibus (= testamentis) illis, spem non habebatis¹³, et athei (= sine Deo) fuistis in regione (= mundo). 13 Nunc autem per Christum Iesum vos, qui (+ *ege*) longe fuisti¹⁴, facti-estis (*verb.* operati-estis *pass.*) propinqui sanguine illo Christi. 14 Quia ille ipse est pax nostra, qui confecit ambo (= utraque) in-unum (= AB + CD) et medium murum saepis illius solvit, [15 !]¹⁵ inimicitias (*sg.*) illas carne sua (*pl. t.*), (15) legem illam mandatorum illorum praeceptis abolevit¹⁶, ut ambos illos crearet (= conderet) in illo ad-unum novum hominem ad-faciendam pacem (= facere pacem) 16 et [in]strueret ambos illos uno illo corpore (*verb.* illis carnibus = AB + CD) Deo per crucem, occidit (= interfecit) inimicitias illas (*sg.* = AB + CD) super illum (AB + CD : in illo). 17 Et venit¹⁷ et evangelizavit pacem vobis, longinquis et propinquis (= CD)¹⁸. Quia per illum habemus propinquationem (= accessum) illam invicem (= AB + CD) uno Spiritu ad <versus> Patrem. 19 Abhinc igitur iam-non estis alieni et peregrini, sed¹⁹ (*om* estis = CD) concives sanctorum et domestici Dei, 20 exaedificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, cuius caput angulorum eorum (= AB + CD) est a-se (= ipse : *om* AB + CD) Christus Iesus, 21 quo (= CD; in-quo AB) omne aedificatum, coagmentatum, crescit ad-templum sanctum per Dominum, 22 super quem vos-quoque conexaedificati estis ad-habitaculum (*verb.* hereditatem) Dei Spiritu.

¹² vgl. syp : sed donum est Dei. — ¹³ vgl. syp : et sine spe fuistis. — ¹⁴ vgl. syp : qui olim longinqui fuistis. — ¹⁵ abweichende Verszählung; hier schon V. 15 = syp. — ¹⁶ abolevit = syp. — ¹⁷ et venit = syp. — ¹⁸ longinquis et propinquis = syp. — ¹⁹ *om* estis = syp.

3,1 Propter hoc ego, Paulus, ligatus Christi Iesu propter vos Gentiles (= Gentes). 2 Si-igitur audistis officium (*verb.* curationem) illud gratiae Dei, quae commodata est mihi ad <versus> vos, 3 quia manifestatione (= revelatione) scire-factum-est mihi mysterium illud, sicut (+ *igi*) antea <trans>scripsi vobis in-brevi (*verb.* in-pusillo) (+ *ve*: particula gravitatis), 4 quo praevalentes-estis, cum legeretis, agnoscere prudentiam (*verb.* animadversionem) illam meam mysterio illo Christi, 5 quod generationi alii (= AB + CD) non manifestatum-est filiis hominum, quomodo (+ *ese*) nunc manifestatum-est sanctis eius Apostolis et Prophetis Spiritu Sancto (= AB + CD), 6 ut sint Gentiles (= Gentes) coheredes et concorporales et comparticipes pollicitationis (= promissionis) illius per Iesum Christum (AB: Christum Iesum; CD: Christum Deum) cum-Evangelio illo, 7 cuius factus-sum (*verb.* operatus-sum *pass.*) ego minister secundum donum illud gratiae Dei, commodatae mihi secundum subsidium potentiae eius. 8 Mihi, iuniori (= minimo) huic omnium sanctorum, commodata-est gratia haec inter Gentiles (= Gentes) evangelizare inexanimabiles (= investigabiles) illas divitias (*sg.*) Christi, 9 et illuminare omnes, quid (+ *igi*) (= quae) est compositio illa (= CD) mysterii²⁰ illius absconditi a saeculis cum Deo (= AB + CD), qui omne (+ *ve*) (= omnia) creavit per Iesum Christum²¹, 10 ut scire-faciat (= innotescat) nunc principationibus illis et potestatibus [quae] <super>caeli (= caelestibus) ex (= ab) Ecclesia multiformis illa sapientia Dei, 11 secundum promptitudinem (AB + CD = praefinitionem) saeculorum, quam (+ *igi*) operatus-est (= fecit) per Christum Iesum Dominum nostrum, 12 quo (= in quo) habemus nos permanestationem et accessum (*verb.* ventionem) cum-spe fide eius. 13 Propter hoc peto, ut non (= ne) taedeat-vos in tribulationibus meis propter vos, quae (+ *igi*) est gloria vobis (AB + CD). 14 Propter hunc ordinem (= CD) inflecto genua mea ad <versus> Patrem (*om* Domini nostri Iesu Christi (= AB + CD !), 15 ex quo omnes generationes (AB + CD) in caelis et super terram nominatae (*verb.* nomine-locatae) sunt, 16 ut commodet vobis secundum divitias (*sg.*) gloriae eius (= suae) potentiā perfirmari (confirmari) per Spiritum eius in-interiorem hominem (*dat.*), 17 <per>habitare Christum fide in cordibus vestris, [18]²² caritate confirmati et fundati, (18) ut praevaleatis (= possitis) protinus-venire (= AB + CD) cum omnibus sanctis, quid (+ *igi*) (= quae) est (= sit) latitudo et longitudo, altitudo et profunditas, 19 agnoscere exuberantem illam cognitionis (= scientiae) caritatem Christi, ut impleamini vos omni plenitudine Dei. 20 Qui (+ *igi*) autem praevalens est (= potest) magis [quam] omne facere amplius [quam] quod[cumque]

²⁰ mysterii = syp. — ²¹ + per Iesum Christum = syh. — ²² abweichende Verszählung; hier schon V. 18, statt 4 Worte weiter = AB + CD gegen syp.

petimus sive agnoscimus secundum potentiam subsidii inter nos, 21 ei gloria in Ecclesia per Christum Iesum ad<versus> omnes generationes saeculorum [usque] ad aeternitatem (= AB + CD). Amen.

4,1 Oro vos ego, ligatus hic (vos...hic = AB + CD) per Dominum, ut digne ambuletis vocatione (*gen.*) illā, qua vocati (*verb.* apparere-facti) estis, 2 omni humilitate et mansuetudine et²³ (= CD) longanimitate, sustinete²⁴ invicem caritate, 3 festinate²⁵ conservare (= observare) unitatem illam Spiritus vinculo illo pacis. 4 Una caro (= unum corpus) et unus Spiritus, sicut (+ *igi*) vocati-estis (*verb.* apparere-facti-estis) una illa spe vocationis vestrae; 5 unus est (AB + CD)²⁶ Dominus, una fides, unus baptismus (*verb.* luminis [ac]ceptio). 6 Unus est (AB + CD) Deus et Pater omnium, qui super omnes est et per omnia et inter nos omnes. 7 Singulo autem unicuique nostro (= nostrum) commodata est gratia secundum modulum (= mensuram) doni Christi. 8 Propter quod loquitur (= dicit): Ascendit (*aor.*)²⁷ in excelsum, in-captivitatem-redegit captivum (AB + CD) et tradidit illum ut-donum (AB + CD) hominibus. 9 Ascensus autem ille (AB + CD) quid-nam est nisi hic (hoc), quia de<orsum>gressus-est ille primum in-inferna terrae? 10 Qui degressus-est, idem est, qui exaltatus-est super omnes caelos, ut impleret omnia. 11 Et ille commodavit quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, quosdam evangelizantes, quosdam pastores et magistros 12 ad-perfirmationem sanctorum, ad-opus ministerii, ad-exaedificationem corporis Christi, 13 donec [per]veniamus (+ nos AB) omnes in-unitatem fidei et in-cognitionem filii Dei ad-virum perfectum, ad-modulum (= mensuram) plenitudinis illius Christi; 14 ut iam-non simus pueri teneri, undis-excitati et passim-rapti in-omni illo vento magisterii perfidiā hominum et dolositate ad<versus> machinationem illam decept[at]ionis. 15 Sed veri simus (AB + CD)²⁸ super caritatem et accrescere-faciamus ad<versus> eum in-omni, qui est caput eius (AB + CD) Christus, 16 ex quo omne corpus coagmentatum et [per]firmatum est (AB + CD) omni accessu (= artu) munificentiae secundum subsidium moduli (= mensurae) singuli (= uniuscuiusque) membri²⁹; incrementum illud corporis facite³⁰ (AB + CD) ad-exaedificationem capitis vestri cum-caritate. 17 Hoc igitur loquor (= dico) et testor (= testificor) per Dominum, ut ne-iam-forte (= iam-non) ambuletis, sicut alii illi Gentiles (= Gentes) ambulant vanitate mentis (*verb.* cogitationis) eorum, 18 obtenebrati corde (cordibus), alieni-facti (*verb.* operati *pass.*) ex (= a) vita Dei ignorantia illā, quae est cum illis (AB + CD) caecitate cordis eorum. 19 Qui <se->reiecerunt semetipsos (*verb.* capita eorum)

²³ et = syp. — ²⁴ vgl. syp : et sitis (= *imp.*) sustinentes. — ²⁵ vgl. syp : et sitis (= *imp.*) diligenter agentes. — ²⁶ vgl. syp : unus est enim. — ²⁷ ascendit = syp. — ²⁸ vgl. syp : sed simus veri. — ²⁹ membri = syp. — ³⁰ Verlesung (Verhören!) von ποιεῖται in ποιεῖτε !)

et [se-]tradiderunt [con]taminationi ad-opus (= operationem) immunditiae omnis in-avaritia (*dat.* = AB !). 20 Vos autem non isto-modo (= sic) didicistis Christum. 21 Si-igitur audistis illum et ad <versus> eum docti-estis, sicut (+ *igi*) est veritas cum (AB + CD) Iesu. 22 Seiungite (AB + CD) ex vobis (AB + CD)³¹ secundum primam illam ambulationem vestram veterem illum hominem, depravatum secundum concupiscentiam (*verb.* cordis-dictionem) vestram illam deceptionis, 23 et renovamini (*imp.*) vos spiritu illo mentis (*verb.* cogitationis) vestrae 24 et induite (*verb.* vos-convestite) novum illum hominem, per Deum creatum, iustitiā et sanctitate veritatis. 25 Propter hoc³² seiungite mendacium (*verb.* mendaciloquentiam), loquimini (= dicite) veritatem unusquisque cum proximo suo, quia sumus invicem membra. 26 Irascimini (*imp.* : *verb.* <corde->furite) et ne peccetis : sol ne [oc]cidat in-iracundia vestra. 27 Neque detis locum daemioni. 28 Fur ille (AB + CD) ne-iam furtum-faciat, sed magis (= plus) -adhuc laboret (*imp.*) et operetur (*imp.*) bonum suis manibus, ut habeat ad-tradendum [ei] cui (+ *igi*) necesse-erit. 29 Omne verbum turpe ex ore vestro ne prodeat, sed quod[cumque] erit bonum ad-exaedificationem fidei propter usuale (= necessarium), ut tradat (= det) gratiam auditoribus illis. 30 Et ne contristetis Spiritum sanctum Dei, quocumque (+ *igi*) (CD) <ob>signati-estis ad-diem per-salvationis. 31 Omnis amaritudo et ira et cordis-furor et clamor et blas-phemia deleatur (*imp.*) inter vos (= CD) una-cum omni improbitate. 32 Estote invicem suaves³³ (= benigni), misericordes, gratificantes vobismet-ipsis (= AB + CD), sicut (+ *igi*) Deus per Christum <re>gratificatus-est nobis³⁴ (= AB + CD).

5,1 Estote igitur imitatores Dei, sicut liberi (= filii) dilecti, 2 et ambulate cum-caritate, sicut (+ *igi*) Christus perdilexit nos et tradidit semetipsum propter nos ut-sacrificium et ut-hostiam Dei (AB + CD) ad-spiritum (= hali-tum) ut-aromam (AB + CD). 3 Fornicatio autem et omnis immunditia vel avaritia neque-adhuc nominetur inter vos, sicut decet sanctos, 4 et dispici-bilitas et stultiloquium vel scurrilitas, quae non fas-est, sed magis gratia-rum-actio. 5 Et (= CD) hoc-forte (AB + CD) scitote, quia omnis fornicator et immundus et avarus (et...et...et = AB + CD), quod est idolorum-minister, non habet hereditatem (*verb.* habitationem) in-regno (*verb.* in-regna-tione) Christi et Dei. 6 Neque quis decipiat vos vanis verbis, quia propter hoc pervenit ira Dei super progenies (*pl.* = filios : AB + CD) illas (= illos) inoboedientiae. 7 Ne-igitur fiatis (*verb.* operemini *pass.*) similes (AB + CD) eis. 8 Quia fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lumen estis³⁵ per (AB + CD) Dominum ; sicut liberi (= filii) luminis ambulate, 9 quia fructus spiritūs

³¹ ex vobis = syp. — ³² propter hoc = syp. — ³³ suaves = syp. — ³⁴ nobis = syp. — ³⁵ + estis (*verb.* vos) = syp.

(CD)³⁶ omni bono (AB + CD) et iustitiā et veritate. 10 Exprobate, quid (+ *igi*) est (= sit) gratum Domini (AB + CD := Domino), 11 et ne <con>-communicetis operibus illis infructuosis tenebrarum (*sg.*), sed magis-adhuc convincite-quoque (= CD). 12 Quia, quod[cumque] occulte fit (*verb.* operatur *pass.*) per illos, despicibile est loqui-quoque. 13 Omne (+ *ve*) (= omnia) autem convictum ex (= a) lumine manifestatur (= manifestantur), quia omne (+ *ve*) permanifestatum lumen est. 14 Propter quod loquitur (= dicit): Expergiscere (*imp.*), qui (+ *ege*) dormis, et surge a-mortuis, et illuminabit te Christus. 15 Cavete igitur, quomodo-an percaute ambulatis (= ambuletis), ne (AB + CD) (= non) sicut stulti, sed sicut sapientes. 16 Experimini (AB + CD) (*imp.*) tempora, quia dies mali sunt. 17 Propter hoc ne fiamini stulti, sed animadvertite (*verb.* animum-attentum-facite), quid (+ *igi*) (AB + CD) est³⁷ voluntas Dei. 18 Et ne inebriemini vino, in-quo (*instr.* = AB + CD) est contaminatio (AB + CD) (= immunditia), sed implemini (*imp.*) spiritu, 19 loquimini (*imp.*)³⁸ vobismetipsis psalmis et hymnis et elogiis (= laudationibus) spiritualibus, cantate³⁹ et laudate (= psallite) in-cordibus (*instr.*) vestris Domino, 20 gratias-agite omnino (+ *ve*) propter omnia in-nomine (*instr.*) Domini nostri Iesu Christi Deo et Patri. 21 Subditi-estote (*imp.*) in-timore (*instr.*) Christi. 22 Mulieres suis maritis subdita-estote (*imp.*), sicut Domino. 23 Quia maritus est caput uxoris, sicut Christus caput est ecclesiae, et ille ipse est vivificator (= salvator)⁴⁰ corporis; 24 sed sicut Ecclesia subdita est Christo, isto[-modo]-quoque (= sic et) uxores suis viris in-omnibus. 25 Maritis carae-sint (*imp.*) uxores suae (AB + CD = mariti diligant uxores suas), sicut Christus perdilexit (= amavit) Ecclesiam et semetipsum tradidit propter illam, 26 ut illam sanctam-faceret (= sanctificaret), emundavit lavatorio illo aquae et verbo, 27 ut praestaret ipse sibimetipsi ut-glorificatam (*term.*) Ecclesiam (*acc.*), ut non haberet sordiditatem nec [quid] rugae (*gen.*), nec aliud quid huiusmodi, sed ut sit sancta et integra. 28 Hoc-modo (= ita) fas-est maritis (= debent mariti) uxorum suarum caritas (= uxores suas diligere), sicut carnes suas (= corpora sua), quia cui cara-est uxor sua (= qui diligit uxorem suam), semetipsum amat (*verb.* caput suum ei-carum-est). 29 Quia nemo unquam (*verb.* ubi = CD) semetipsum (*verb.* caput suum) odit (*iterativus*!), sed nutrit et fovet se (*verb.* [caput] illud), sicut Christus Ecclesiam, 30 quia membra sumus corporis eius, ex carnibus (AB + CD) eius et ex ossibus eius. 31 Propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem suam et adhaerebit uxori suae et erunt ambo illi una caro⁴¹. 32 Mysterium hoc magnum est; ego autem loquor (= dico) propter Christum et Ecclesiam. 33 At (= verum-

³⁶ spiritus = syh. — ³⁷ vgl. syh: quae est. — ³⁸ vgl. syh: et loquimini. — ³⁹ vgl. syh: sitis psallentes. — ⁴⁰ vivificator = syh. — ⁴¹ una caro = syh.

tamen) vos-quoque (= et vos) unusquisque suam uxorem isto-modo (= sic) perdiligite (= AB + CD), sicut semetipsum; uxori autem illi [dico] (= AB + CD), ut timeat maritum.

6,1 Liberi obtemperantes este (= obtemperate) parentibus vestris per Dominum, qui hoc est ius (iustum). 2 Honorem-da (= honora) patri tuo et matri tuae, quod (+ *ege*) est mandatum primum in pollicitatione, 3 ut bene fiat tibi et sis longaevus super terram. 4 Et patres, ne suscensere-faciatis liberos vestros, sed enutrite (= educate) illos doctrinā et magisterio Domini. 5 Servi, oboedite carnalibus dominis vestris cum-timore et cum-tremore, simplicitate (*instr.*) cordis vestri, sicut Christo, 6 ne (= non : AB + CD) coram oculis cum-oculis servire sicut hominum-adulatores, sed, sicut servi Christi, facite (AB + CD) voluntatem Dei cordate (= sincere); 7 prudenter servite (AB + CD)⁴² sicut Domino, et non hominibus; 8 scite (scitote), quia quod[cum]que quis operabitur unusquisque bonum, illud-quoque recipiet per Dominum, sive servus sive nobilis (AB + CD). 9 Et domini isti (*ege*), isto-eodem-modo (AB + CD) facite⁴³ ad<versus> illos, veniam-praebe-te⁴⁴ irae (AB + CD), scite (AB + CD) (= scitote), quia vester et eorum (= CD) Dominus in caelis est, et oculorum -[ac]ceptio non est cum illo. 10 Abhinc, fratres mei (+ CD)⁴⁵ confortamini (*imp.*) per Dominum et firmitate virtutis eius. 11 Convestite-vos (= induite-vos) armaturam illam Dei, ut praevaleatis (= possitis) vos obsistere machinationibus illis daemonis. 12 Quia non est bellum nostrum (AB + CD) ad<versus> sanguines et carnes, sed ad<versus> principationes et potestates, ad<versus> mundum (*verb.* regionis-)prehendentes harum tenebrarum (*sg.*) momentanearum (*sg.*), ad<versus> spiritūs improbitatis, qui sunt (AB + CD) subter caelo. 13 Propter hoc tollite omnino-armaturam illam Dei, ut praevaleatis (= possitis) obsistere in die illa mala, et in-omni (+ *ve*) (= in omnibus) operemini, ut stetis (AB + CD). 14 Firmiter igitur state, succingite⁴⁶ lumbos vestros veritate et convestite (= induite)⁴⁷ catenam illam iustitiae. 15 Et <vobis>-imponite pedibus vestris praeparationem Evangelii⁴⁸ <illius> pacis. 16 In omni tollite⁴⁹ scutum illud fidei, quo praevaletis (= potestis) omnia illa tela mali (*gen.*)⁵⁰ ardentia extinguere; 17 et galeam illam vitae (AB + CD)⁵¹ vobis-[super]ponite et gladium illum spiritūs, qui (= quod) est verbum Dei. 18 Omni oratione (omnibus orationibus)⁵² et cum-precatione (cum-precationibus) orate in-omni tempore spiritū eodem-modo propter hoc vigilate⁵³

⁴² vgl. syp : et servite ex corde. — ⁴³ vgl. syp : sitis facientes. — ⁴⁴ vgl. syp : sitis dimittentes eis delictum. — ⁴⁵ fratris mei = syp. — ⁴⁶ vgl. syp : et accingite. — ⁴⁷ vgl. syp : et induite. — ⁴⁸ vgl. syp : et calceate in pedibus vestris praeparationem Evangelii. — ⁴⁹ = syp : capite. — ⁵⁰ mali = syp. — ⁵¹ gegen syp : salutis ! — ⁵² vgl. syp : in omnibus orationibus. — ⁵³ vgl. syp : estote vigilantes.

omni cautione et precatione propter omnes sanctos 19 et propter me-quoque⁵⁴, ut commodetur mihi verbum in-aperitione oris mei permanifeste ad-scire-faciendum (= scire-facere) mysterium illud Evangelii, 20 propter quod (+ *ese*) legatione-fungor una-cum catena (catenis), ut in eo permanifester, quomodo (+ *igi*) dignum-est⁵⁵ mihi loqui. 21 Vos-quoque autem ut sciatis propter me, quid (+ *igi*) operor (= faciam), omne (+ *ve*) (= omnia) scire-faciet Tychicus, dilectus frater et fidelis minister per Dominum, 22 quem (+ *igi*) transmiſi ad-vos propter hoc instar, ut sciatis propter nos et conſoletur corda vestra. 23 Pax fratribus et caritas una-cum fide per Deum Patrem et Dominum nostrum Iesum Christum. 24 Gratia cum omnibus amatoribus (*verb.* diligentibus) Domini nostri Iesu Christi cum-incorruptibilitate. Amen.

⁵⁴ vgl. syp : etiam super (pro) me. — ⁵⁵ vgl. syp : decet. — ⁵⁶ + Amen = syp.